

УДК 378.147.091.3:004: [373.3.011.3-051]

ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Бондаренко Т.М., Євтухова Т.А.

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Інформаційно-цифрова компетентність є однією з ключових як для школярів, так і для майбутніх учителів. У статті йдеться про особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання змішаного навчання («Blended Learning»). Наводиться короткий огляд технології змішаного навчання, його основні ознаки. На основі аналізу результатів моніторингу сформованості в майбутніх учителів початкової школи комунікаційно-інформаційної компетентності виявлено рівні їхньої готовності до використання ІКТ у професійній діяльності. Розглядаються практичні аспекти застосування технологій змішаного навчання при вивченні фахових предметів у педагогічному виші.

Ключові слова: інформаційно-цифрова компетентність, підготовка майбутніх учителів, змішане навчання, технології змішаного навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Оновлення освіти в умовах інтеграції до європейського та світового освітнього простору актуалізувало проблему створення підґрунтя для розвитку й самореалізації особистості, пошуку ефективних шляхів підвищення якості підготовки майбутніх фахівців, спроможних до самовдосконалення впродовж усього періоду професійної діяльності, забезпечення системи безперервної освіти педагогів.

Серед пріоритетних завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки чільне місце посідає інформатизація – «упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що забезпечують підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання впродовж життя, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві» [5]. У Концепції нової української школи, що була ухвалена рішенням колегії МОН у 2016 році, серед десяти ключових компетенцій названо й інформаційно-цифрову, яка передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні; інформаційну й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботу з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці тощо [4].

Освітні ІКТ суттєво впливають на зміст, форми й методи навчання, потребують готовності майбутніх учителів до ефективного використання сучасних засобів у забезпеченні особистісного розвитку учнів в навчальному процесі, зокрема ефективного використання ІКТ у початковій школі.

Реалізація зазначених завдань спричинила необхідність залучити до організації навчально-виховного процесу в школі технології, які зможуть забезпечити оптимальне співвідношення традиційної освітньої системи з сучасними педагогічними інноваціями та засобами ІКТ. Провідне місце посідають інноваційні педагогічні технології електронного, дистанційного та мобільного навчання, зокрема «Blended Learning».

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що дослідники виокремлюють декілька дефініцій поняття «Blended Learning», а саме: дидактично доцільне поєднання традиційних очних та нових форм електронного навчання (Р. Краус-Хофман); оптимальну комбінацію та виважене пропорційне співвідношення традиційного, електронного навчання та самостійної роботи (Д. Кранц, Б. Люкінг); змішування очного навчання й навчання за допомогою комп'ютера, об'єднання переваг традиційного та дистанційного навчання (К. Бугайчук, І. Габенко); процес навчання, за якого традиційні технології навчання поєднуються з інноваційними технологіями електронного, дистанційного та мобільного навчання з метою гармонійного поєднання теоретичної та практичної складових процесу навчання (Н. Рашевська); співвідношення очного та дистанційного навчання та виду навчальної діяльності, ступеня індивідуалізації навчання, охоплення контингенту учнів (Ю. Духнич).

Спираючись на аналіз наукових публікацій із досліджуваної проблематики, К. Бугайчук виділяє такі типові визначення зазначеної технології. Змішане навчання – це метод, який поєднує в собі традиційне навчання «обличчям до обличчя» і деякі елементи дистанційного навчання.

Це поєднання традиційних формальних засобів навчання – роботи в аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу – із неформальними, наприклад, з обговоренням за допомогою електронної пошти та Інтернет-конференцій.

Це цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної і позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання.

Учений констатує, що закордонні фахівці трактують «Blended Learning», як поєднання технологій і традиційного навчання в класі на основі гнучкого підходу до навчання, який враховує переваги тренувальних і контролюючих завдань у мережі, але також використовує інші методи, які можуть поліпшити результати і заощадити витрати на навчання [2].

Результати аналізу низки досліджень (К. Бугайчук, І. Воронькової, Л. Данькевич, В. Кухаренка, Н. Рашевської, В. Фандей, Т. Шроль та ін.)

дозволили виокремити такі ознаки змішаного навчання:

- змішане навчання відноситься до формального навчання в межах діяльності освітніх установ;
- це цілеспрямований процес здобуття знань, умінь та навичок у межах певних навчальних дисциплін, частина якого реалізується у віддаленому режимі;
- під час вивчення навчальної дисципліни використовуються ІКТ та ТЗО (ПК, мобільні телефони, планшети, проектори тощо);
- ІКТ використовуються не тільки для зберігання і доставки навчального матеріалу, але й для реалізації контрольних заходів, організації навчальної взаємодії (консультацій, обговорення);
- має місце самоконтроль учня (студента) за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання [3; 6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. У процесі оновлення системи початкової освіти, у якій, з одного боку, здійснюється перехід до сучасних освітніх моделей і технологій, а з іншого – зберігається консервативний підхід до організаційно-методичного забезпечення інноваційних процесів, виникає необхідність аналізу існуючих моделей навчання, їх особливостей, пошуку найбільш доцільних для використання.

Змішане навчання розглядається або з позиції викладання певної навчальної дисципліни, здебільшого, «мовного» чи «інформаційного» спрямування, або мова йде про моделі «змішаного навчання» в контексті організації навчальної взаємодії під час аудиторної роботи у ВНЗ.

Натомість ми вважаємо, що такі підходи дещо звужують сферу застосування зазначеної технології, потребують змістовного аналізу й організаційно-методичного супроводу. Відтак набуває актуальності питання підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання змішаного навчання в освітньому процесі.

Метою статті є висвітлення практичних аспектів процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання змішаного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Різні погляди щодо реалізації змішаного навчання у вишах об'єднує думка про те, що використання онлайн технологій покликане якісно формувати комунікаційно-інформаційну компетентність майбутніх учителів початкової школи, підвищити ефективність підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Аналіз результатів моніторингу сформованості в майбутніх учителів початкової школи комунікаційно-інформаційної компетентності показав наявність трьох рівнів їхньої готовності до використання ІКТ у професійній діяльності.

Перший рівень – мотиваційний. На цьому рівні майбутні фахівці зацікавлені в освоєнні та використанні сучасних ІКТ у початковій школі, натомість потребують теоретичної, практичної й методичної допомоги та підтримки.

Другий рівень – практичний. Майбутні вчителі здатні до реалізації власних доробок в освітньому процесі, створених на практичних і лабораторних заняттях у виші. Вони вмотивовано

проходять практику, поєднують навчання та стажування в школах, уміють організовувати навчальне співробітництво, проектують уроки на основі використання ІКТ.

Третій рівень – методичний. До нього можна віднести студентів, що займаються у наукових гуртках, беруть участь у роботі творчого об'єднання вчителів міста Слов'янська та району «Університет розвитку». У них склався особистий підхід до інноваційної діяльності, вони володіють методикою дослідницької роботи, результатами власної діяльності викладають у публікаціях у науковій збірці «Пошуки та знахідки», яка видається на кафедрі природничо-математичних дисциплін та інформатики в початковій освіті.

Отже, процес підготовки майбутніх учителів до використання ІКТ, зокрема змішаного навчання, у початковій школі відбувається з урахуванням виділених рівнів і реалізується через засвоєння програми спецкурсу «ІКТ у пропедевтиці початкового навчання», де поряд із набуттям теоретичних знань щодо організації пропедевтики початкового навчання на засадах використання інформаційно-комп'ютерних технологій у процесі лекцій, передбачається також знайомство студентів із практикою здійснення підготовки дітей до школи в ході практичних занять та педагогічної практики.

Майбутні фахівці, що перебувають на першому рівні, потребують конкретної допомоги в підвищенні їхньої інноваційної культури на засадах ІКТ.

У межах викладання дисциплін «Методика навчання інформатики», «Методика навчання освітньої галузі «Математика»», «Медіаосвіта», «Педагогічна інформатика» технологія змішаного навчання використовується переважно при проведенні аудиторних занять та частково в самостійній роботі студентів.

Зокрема Rotation model ґрунтується на принципі ротації. Її застосування створює сприятливі умови навчання в групах для студентів згідно з розробленими маршрутами та пам'ятками. Майбутні фахівці здобувають нові знання, переміщуючись від однієї станції до іншої. Причому на одній із станцій обов'язково є онлайн навчання, а іншими можуть бути – навчання у групах, проектна робота, індивідуальні заняття з викладачем, письмові завдання. Різновиди цієї моделі надають можливість задовольнити індивідуальні потреби майбутніх фахівців, процес підготовки стає динамічним, зрозумілим для студентів.

В умовах інформатизації освіти та перезавантаження початкової школи оновлення навчально-виховного процесу із залученням інноваційних технологій, які можна трактувати як засоби, що сприяють модернізації змісту початкової освіти, методисти передбачають поєднання низки освітніх інновацій і класичних підходів, спрямованих на досягнення сучасних освітніх цілей навчання, зокрема формування ключових і предметних компетентностей учнів.

Готовність майбутніх фахівців до застосування змішаного навчання, основною метою якого є використання змішаних технологій, сприяє створенню умов для компетентнісного підходу до навчання. Використання змішаних технологій є актуальним у сучасному українському освіт-

ньому просторі та ґрунтується на співвідношенні виду навчальної діяльності та ступеня індивідуалізації навчання.

Студенти, що наразі перебувають на другому і третьому рівнях, зазначають, що впровадження змішаного навчання в початковій школі – не просто використання сучасних ІКТ як додаток до традиційних, а якісно новий підхід до навчання, що трансформує, а іноді й «перевертає» клас.

Потужним засобом процесу забезпечення готовності до успішної педагогічної діяльності майбутніх учителів цих рівнів є модель Flipped classroom, адже сприяє вирішенню дидактичних і методичних завдань на якісно вищому рівні.

Студенти отримують доступ до відеолекцій та відеоматеріалів, завдань для самостійного опрацювання та тестових матеріалів, спілкуються з викладачами та іншими студентами, мають змогу опрацювати додатковий матеріал із певної теми, знайомляться з досвідом педагогічної діяльності вчителів, які вводять у початкових класах змішану систему навчання та отримують позитивні результати.

Досвід нашої роботи засвідчує, що доцільно готувати майбутніх учителів до впровадження технології змішаного навчання в початковій школі, починаючи з першого класу.

Майбутні фахівці під час педагогічної практики у співпраці з учителями мають можливість спочатку за допомогою старших учнів початкової школи в форматі «діти – дітям» опанувати модель «Ротація за станціями». Ротація за станціями в початковій школі – це модель організації навчання в класі, коли учні «подорожують» між різними «станціями» (робота в групах) у межах одного чи декількох кабінетів із використанням ІКТ.

На першому етапі використовується технологія змішаного навчання на уроках трудового навчання та образотворчого мистецтва. Учні поступово оволодівають способами роботи з відеоматеріалами, умінням працювати в ході відеоуроків, правилами пересування від однієї станції до іншої, умінням працювати з інструкцією. Спочатку інструкція має вигляд серії малюнків, які вказують на порядок виконання завдання на станції. Поступово інструкція приймає вигляд чіткого алгоритму діяльності групи та спричиняє необхідність розподілу обов'язків між усіма учасниками.

У процесі опанування зазначеної моделі станції визначає сам учитель. Зазвичай це ключові етапи організації навчальної діяльності, у процесі яких учні отримують нові знання та способи їх застосування.

Зміна форми організації навчання першокласників приводить до зміни ролі вчителя. Важливо, що вже під час практики студенти у процесі використання технології змішаного навчання адаптують власний досвід спілкування, допомагають учням учитися, створюють умови для розвитку кожної дитини як особистості, зацікавлюють, підтримують під час пошуку знань. Разом з учнями вони є дослідниками, розробниками, авторами й виконавцями водночас.

Отриманий досвід співавторства підготовки та проведення уроків трудового навчання та образотворчого мистецтва студенти та учні використовують у форматі інших предметів початкової школи.

Так, у ході підготовки до уроку природознавства за темою «Осінь в природі твого міста» майбутні фахівці разом із першокласниками визначили три станції. Учні об'єдналися в три групи й відправились у подорож. Із новим матеріалом діти знайомились на станціях «Друг Компік», «Тварини й рослини», «Різнокольорова». Допомогали першокласникам наставники – учні четвертого класу. Така взаємодія сприяла більш швидкому й якісному залученню першокласників до групової роботи. На кожній станції школярів чекали інструкції в малюнках із коротким підписом, які чітко описували алгоритм виконання завдання.

На першій станції Друг Компік запропонував дітям фрагменти мультфільмів про осінь. Відеоматеріал було підібрано так, щоб, спираючись на життєвий досвід, уточнити знання дітей про осінні явища, уявлення про приналежність рослин і тварин до живої природи.

На станції «Тварини й рослини восени» діти знаходили малюнки, які свідчили про зміни в житті тварин і рослин восени, наводили приклади використання дикорослих та культурних рослин, розповідали про життя диких та свійських тварин.

На третій станції, «Різнокольоровій», учні переглядали презентацію «Куточки рідного міста», грали в гру «Знайди помилку», працювали з розмальовками. Серією розмальовок є тестова робота. Правильно розфарбовані малюнки засвідчили про здатність застосувати здобуті знання [1].

У процесі підготовки майбутніх учителів у виші до використання технології змішаного навчання («Blended Learning») формується здатність до співробітництва, забезпечення психолого-педагогічних умов для поступового перетворення учнів на співтворців педагогічного процесу. Майбутні вчителі зосереджують увагу на перевагах використання зазначеної технології, адже вона вивільняє час на уроці, і з'являється можливість, аби вислухати дитину, поцікавитися її думкою, розвивати міжособистісний діалог на основі рівності, взаємного розуміння й співтворчості.

«Blended Learning» надає можливість учителю виявити особистісну позицію, створює умови для творчого самовираження педагога, прояву своїх почуттів, емоцій.

Проведення уроків на засадах використання змішаного навчання допомагає урізноманітнити подавання навчального матеріалу, забезпечує його зручне сприйняття й запам'ятовування, позитивно впливає на емоційну сферу дитини, сприяє розвитку її уяви, фантазії, мислення, концентрує увагу, підвищує мотивацію до навчальної діяльності.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Можливість поєднання ІКТ із традиційною технологією та формування нового підходу з урахуванням можливостей традиційної системи навчання має низку переваг, а саме: спрямування взаємодії всіх учасників навчального процесу на розвиток, суб'єкт-суб'єктну діяльність, на переведення її в якісно новий стан; системну діяльність щодо створення, опанування та застосування нових засобів; особливий вид навчальної діяльності, що об'єднує різноманітні дії, спрямовані на одержання нових знань, способів взаємодії.

Усі ці вияви характеризують інноваційну діяльність у майбутніх фахівців початкової освіти. Постійна взаємодія всіх учасників навчального процесу, яка створює умови для розвитку мотивації першокласників до навчання, закладає підґрунтя до формування відповідальності за результати навчання потребує відповідного навчально-методичного забезпечення.

Готовність майбутніх учителів до використання змішаного навчання в початковій школі ми розуміємо як інтегральний компонент професій-

ної компетентності вчителя, який передбачає наявність у педагога теоретичних знань, практичних умінь, досвіду застосування їх у практичній діяльності та здатності кваліфіковано й ефективно реалізовувати навчально-виховний процес в умовах інформатизації освіти.

Подальшого вивчення потребують питання підготовки майбутніх учителів до використання та адаптації в умовах початкової школи низки моделей «Blended Learning» та відповідного організаційно-методичного забезпечення.

Список літератури:

1. Бондаренко Т. Використання інноваційних технологій у роботі з першокласниками / Т. Бондаренко, Н. Ендера // Пошуки і знахідки: матеріали наукової конференції Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (травень 2017) / [За заг. ред. Т. А. Євтухової]. – Слов'янськ, 2017. – Вип. 17. – С. 18-22.
2. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів / К. Л. Бугайчук // Інформаційні технології і засоби навчання. [Електронний ресурс] – 2016. – Т. 54. – Вип. 4. – С. 1-18. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_54_4_3
3. Змішане навчання як нова форма організації ІКТ-освіти / Т. С. Шроль // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. [Електронний ресурс] – 2016. – Вип. 13(1). – С. 166-170. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2016_13%281%29_52
4. Концепція нової української школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczyia.pd>
5. Сисоева С. О. Професійна підготовка викладача-тьютора: теорія і методика: навч.-метод. посібник / С. О. Сисоева, В. В. Осадчий, К. П. Осадча // Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького. – К.; Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2011. – 280 с.
6. Рашевська Н. В. Мобільні інформаційно-комунікаційні технології навчання вищої математики студентів вищих технічних навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.10 «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» / Н. В. Рашевська. – К., 2011. – 21 с.

Бондаренко Т.Н., Євтухова Т.А.

ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

НЕКОТОРЫЕ ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ СМЕШАННОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

Информационно-цифровая компетентность является одной из ключевых как для учеников, так и для будущих учителей. В статье рассматриваются особенности подготовки будущих учителей начальной школы к использованию смешанного обучения («Blended Learning»). Подано краткий обзор технологий смешанного обучения, его основные отличия от традиционного. На основе анализа результатов мониторинга сформированности у будущих учителей начальной школы коммуникативно-информационной компетентности определены уровни их готовности к использованию ИКТ в профессиональной деятельности. Рассматриваются практические аспекты использования технологий смешанного обучения при изучении специальных предметов в педагогическом вузе.

Ключевые слова: информационно-цифровая компетентность, подготовка будущих учителей, смешанное обучение, технологии смешанного обучения.

Bondarenko T.M., Yevtukhova T.A.

SHEE «Donbass State Pedagogical University»

SOME PRACTICAL ASPECTS OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' TRAINING FOR USING BLENDED LEARNING

Summary

Information and digital competence is one of the key competences for both students and future teachers. The article examines the peculiarities of training future primary school teachers for the use of blended learning. A short review of the technologies of blended learning, its main differences from the traditional one are given. Based on the analysis of the results of monitoring the future primary school teachers' communicative and information competence, the levels of their readiness to use ICT in professional activities are determined. Practical aspects of using blended learning technologies in the studying special subjects in a pedagogical university are considered.

Keywords: information and digital competence, future teachers' training, blended learning, blended learning technologies.